

zornosť zaslúžia predovšetkým práce tých autorov, ktorí sa od témy neodklonili.

Jedným a snáď najvýznamnejším z nich je profesor Sir John C. Eccles, nositeľ Nobelovej ceny za fyziológiu a medicínu z roku 1963, ktorý hral významnú úlohu tak pri organizácii sympózia ako aj priamo svojimi vystúpeniami. (Okrem svojich neurofyziologických prác je známy aj svojimi štúdiami vzťahu mozgu a mysle; z tejto problematiky mu v posledných rokoch vyšlo viacero kníh, napr. *Facing Reality*, 1970, *The understanding of the brain*, 1973 a *The Self and its brain* 1977 – v spoluautorstve s K. R. Popperom). V zborníku sa prezentuje dvomi prácami; prvá je skôr neurofyziologicky orientovaná, rozoberá v nej hypotézu o selekcii inštrukcií v učiacom sa mozgu, a síce špecificky na problematike dlhodobej pamäti. Druhá práca práve kriticky rozoberá rozličné teórie vzťahu mozgu a mysle (teóriu radikálne materialistickú, panpsychickú, epifenomenalistickú a psychofyzickej identity alebo centrálneho stavu) a sám proponuje tzv. dualisticko-interakcionistickú teóriu, ako vysvetľujúcu vzťahy medzi mozgom a myslou adekvátne vzhľadom na súčasné znalosti z oblasti neurosciences.

Podobne dôsledne sa týkajú problematiky sympózia práce Creutzfelda a Ragera o mozgových mechanizmoch a fenomenológii vedomej skúsenosti, Kornhubera o nových pohľadoch na problém vzťahu mozku a mysle a MacKaya o determinantách výberu. Ináč práce v zborníku variujú čo do špecifičnosti či komplexnosti; viaceré sú skôr neurofyziologickými štúdiami vzťahov jednotlivých mozgových či neurálnych štruktúr k jednotlivým psychickým procesom či stavom, najmä pozornosti (práce zostavovateľov zborníka, Junga, Mountcastlea a Hasslera), percepcii (práce MacKaya, Libeta), motorickej kontrole či vizuo – motorickej koordinácii (Kuypersa, Berluchio). Spánkom u primátov sa zaoberajú vo svojom príspevku Bert so spolupracovníkmi a genetickým programovaním mozgu počas paradoxného spánku Jouvet. Tieto práce sa pomerne vzdiaľujú od hlavnej témy sympózia, podobne ako neuromorfologická práca Szentagothaia o lokálnom neuronálnom aparáte v cerebrálnom kortexe a Kornhuberova štúdia zážitkov pacientov spojených s ich spoznaním sa na televíznej obrazovke. Neuropsychologicky sú orientované príspevky Brendy Milnerovej, známej svojimi výskumami pamäti a funkcií temporálnych

lalokov – tu prezentuje prácu o kľúčoch k cerebrálnej organizácii pamäti; ďalej Zaidela o lexikálnej organizácii pravej hemisféry a o koncepciách cerebrálnej dominancie pri kommissurotomii; Lévyho o laterálnych rozdieloch v mozgu pri poznávaní a kontrole správania a Hécaena, známeho svojimi koncepčnými prácami z oblasti neuropsychológie i neurolingvistiky, o účasti pravej hemisféry na rečových funkciách.

Príspevky jednotlivých autorov sú teda pomerne rôznorodé, nemožno hovoriť o tematickej ucelenosti. Je to pochopiteľné, veď autori sú predstaviteľmi rozličných vedných disciplín s prirodzene rozličnými teoretickými východiskami i praktickými prístupmi. Aspoň nateraz nemožno ani očakávať nájdenie akéhosi spoločného menovateľa, aj keď predmet skúmania je totožný. Ak by sme teda boli dôslední, sympóziu v podstate neriešilo vytýčenú problematiku. Skôr boli tu uvedené len rozličné pohľady na ňu; práce niektorých autorov len replikujú už ich známe uverejnené dávnejšie. Globálne možno zborník hodnotiť ako akýsi prehľad súčasných trendov v oblasti neurosciences; otázky zostávajú teda otvorené, k ich riešeniu však čitateľ môže nájsť v knihe mnoho podnetného. M. Košč

V. Břicháček

ÚVOD

DO PSYCHOLOGICKÉHO ŠKÁLOVÁNÍ

Psychodiagnostické a didaktické testy,
Bratislava 1979

Po delší než obvyklé latenci od odevzdání do tisku vychází reprezentativní monografie věnovaná *tvorbě měrných stupnic v psychologii*. – Předmětem svého studia představuje psychologie značně odlišné pole pro kvantifikaci, než jiné vědní obory s již zavedenou soustavou měřicích pojmů a nástrojů. Obtížnost jeho – zpravidla jen zprostředkovaného – postihování si vynutila rozpracování „psychologického měření“ jako zvláštní disciplíny s důmyslnými pravidly i způsoby, jak v tomto terénu s čísly a s jejich vlastnostmi zacházet. – Předložená kniha je v tomto směru metodologickým úvodem a technologickým návodem k měření psychologických jevů.

Svým obsahem pokrývá především oblast metod ověřených a v našich podmínkách prakticky využitelných. – Úvodní kapitoly jsou věnovány výkladu základních pojmů a otázek psychologického

měření. Autor charakterizuje jeho úroveň v zavedených pojmech nominální, pořadové, intervalové a poměrové stupnice a zavádí pojem „škálování“ též v užším smyslu jako název pro číselné zpracování pořadových dat; dále formuluje některé obecné nároky na uplatnění škálovacích postupů v psychologii. — Většinu práce tvoří *výklad vybraných postupů*, řazených zhruba vzestupně podle složitosti jim odpovídajících teoretických modelů kvantitativní odezvy lidského pozorovatele na psychologicky vymezený problém. V jednotlivých kapitolách jsou zpracovány: párové srovnávání podnětů; řazení podnětů; techniky zdánlivě stejných intervalů; následných intervalů; sčítání odhadů; škálogramová analýza; kombinovaná rozlišovací škála; analýza latentní struktury; rozevírací metoda; subjektivní posuzování a některé jeho zvláštní techniky. Novější a výpočetně mnohem náročnější problematice „vícerozměrného škálování“ věnuje autor přehledovou kapitolu, postihující využívané druhy dat a modelů měření v této oblasti. — Pojednáním o moderní *srovnávací metodologii* v psychologickém výzkumu — zde z hlediska měřicích postupů — výklad uzavírá. — Připojeny jsou statistické tabulky potřebné k některým krokům škálování, bohatý soupis písemných pramenů zahrnující i — v této oblasti chudou — literaturu domácí, rejstříky a těsně před vydáním publikace doplněnou kapitolu o nejnovějších pokrocích v rozvíjení některých technik a o metodologicky závažné inovaci — pojetí „*neostrých množin*“.

Těžiště práce spočívá v poloze pro psychologické měření typické — získávání *pořadových dat* a pokus o jejich *převod na data intervalová*. Tím vychází autor vstříc především potřebám psychologického zkoumání a aplikace; stupnice nominální a poměrové, typické pro jiné obory, jsou zde probrány spíš okrajově. — Text je zpracován s důrazem na metodologickou přesnost a praktickou použitelnost návodů k měření; tato *technologie* vytváření a uplatnění psychologických stupnic je podána kompetentně a téměř vždy srozumitelně, což je u tak abstraktní tematiky záslužné a obtížné. Autor rozumně ustoupil od podrobného matematického vyjádření předpokladů různých škálovacích postupů a nezbytnou aritmetiku či topologii zčásti doplnil, zčásti vysvětlil intuitivně zacíleným výkladem. Popisy jednotlivých technik většinou opravdu umožňují (výjimku tvoří složité

postupy vícerozměrné, vč. analýzy latentní struktury) konkrétní stupnice podle této učebnice zkonstruovat a přiměřeně použít. — To však lze nejen na základě technicky přesného vyložení jednotlivých kroků, nýbrž zároveň i díky v posuzované práci pozoruhodnému důrazu *metodologickému*. Autor využívá teoretické analýzy jednotlivých škálovacích technik a rozsáhlých poznatků vlastních i literárních o přínosu či nedostatcích jejich používání, aby pečlivě stanovil *indikace* pro volbu určitého postupu a upozornil na nejzávažnější nebezpečí a *typické chyby*, které zdar takového činu ohrožují. Právě mírou kritického uplatnění metodických vodítek, pravidel a varování u konkrétních technik pokládám posuzovanou knihu za výjimečnou přinejmenším v naší psychologickým metodám věnované literatuře.

Přes uvedené didaktické přednosti nejde o snadnou četbu. Přesnost je i zde častým protipólem srozumitelnosti pro matematickému jazyku neuvyklého čtenáře. Ač autor projevuje upřímnou snahu po odstranění „matematické fóbie“ psychologů, bude zřejmě výsledný léčebný efekt (jak tomu ostatně v psychoterapii vždy bývá) záviset především na spontánní motivaci „pacientů“ (autor zde počítá se studenty a s výzkumně či aplikacně praktikujícími psychology, pedagogy, sociology a lékaři) k dosažení tak prestižního cíle, jakým osvojení metodologické výzbroje nabízené Břicháčkovou knihou nesporně je. Za nejcennější přínos této práce pokládám nyní už otevřenou možnost škálovací postupy v psychologické práci v rozsáhlejší míře prakticky uplatnit, ověřit a najít jim tak ve výbavě našich psychologů přiměřené místo.

K. Balcar

Sinz, Rainer

GEHIRN UND GEDÄCHTNIS

Volk und Gesundheit, Berlin 1978, 208 str.

Knížka „Mozek a paměť“ je středním článkem autorovy trilogie věnované psychologii paměti. První díl „Učení a paměť“ zdůrazňuje úlohu mozkové činnosti v pochodech biologického přizpůsobení jedince — vyšel poprvé v roce 1973; závěrečný díl „Neurobiologie a paměť“ zaměřený na funkce nervových buněk a sítí má vyjít v roce 1979. — Obsah předložené práce vystihuje přesněji její podtitul „*Fungování a výkon lidského mozku*“. Autor postupuje od popisu studia